

11. Левичева И. Регулирование деятельности коммерческих банков в 80-е годы XIX века. – Цит. з <http://www.ver.ru/bbl/history/cbr6.html> станом на 20.01.2007.
12. Андришин С.А. Банковская система России: особенности эволюции и концепция развития. – М.: Ин-т экономики РАН, 1998.
13. Горючий С., Комаринська З.М. До проблеми становлення і розвитку банківської системи України/ Під ред. Б.С. Івасіва// Банківська система України: проблеми та перспективи розвитку: Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. – Тернопіль: Екон. думка, 1998. – 85 с.
14. Крохмалюк Д. Банківська справа в Україні у складі Російської імперії (друга половина XIX століття – 1917 р.)// Вісник НБУ. – 2000, № 9. – С. 63.
15. Ленин В.И. Грозная катастрофа и как с ней бороться. – М.: Наука, 1988. – 46 с.
16. Мехряков В.Д. История кредитных учреждений и современное состояние банковской системы России. – М.: Ин-т экономики РАН, 1995. – 364 с.

УДК 336. 71

Доц. С.М. Лобозинська, канд. екон. наук – Львівський НУ
ім. Івана Франка

СПІВВІДНОШЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА РИНКОВОГО САМОРЕГУЛЮВАННЯ В ПРОЦЕСІ КООРДИНАЦІЇ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

Розглянуто питання взаємодії держави та ринку в процесі регулювання банківської системи. Виявлено проблеми побудови оптимального механізму регулювання банківської системи. Запропоновано шляхи вдосконалення системи регулювання банківської діяльності в Україні.

Ключові слова: державне регулювання банківської системи; ринкове саморегулювання; функціональні економічні системи; банківська інфраструктура.

Assist. prof. S.M. Lobozińska – Lviv NU named after Ivan Franko

The correlation of a governmental regulation and market self-regulation in a process of a banking system coordination

In the article is examined the question of a cooperation between a government and market in a process of a governmental banking system regulation. The problems of building of the optimum mechanism of a banking system regulation are brought out. The ways of improvement of a system of a banking activity regulation in the Ukraine are proposed.

Keywords: governmental regulation of a banking system; market self-regulation; functional economic systems; banking infrastructure.

Побудова ринкового господарства в Україні вимагає стабільної та надійної банківської системи. П'ятнадцятирічний пошук оптимальної системи регулювання фінансової індустрії емпіричним шляхом від нерегульованості до зарегульованості. Подальше звільнення із розбудовою ефективної системи регулювання банківської системи може залишити Україну поза межами світових фінансових потоків, тому важливими є теоретичні дослідження механізмів регулювання економіки, які б забезпечили ефективне впровадження державної економічної політики у поєднанні з ринковим регулюванням.

Окремі питання співвідношення державного регулювання та ринкового саморегулювання досліджували такі вчені як: К. Губарев, Л. Дмитриченко, І. Михасюк, А. Новиков, С. Хоружий, Яценюк А. Однак здебільшого зазначені економісти-теоретики торкалися питань макроекономічного регулювання в межах цілої господарської системи або розглядали проблеми координації

банківництва тільки з позиції державного банківського регулювання та нагляду. Отож, питання побудови оптимального механізму регулювання банківської системи набуває особливої ваги та актуальності.

Існують різноманітні погляди на проблему регулювання банківської сфери: одні вчені є прихильниками визначального впливу держави у регулюванні банківської системи, інші – надають перевагу саморегулювання банківської системи через ринкові механізми.

Переважає більшість вчених та банкірів-практиків визнає важливість державного регулювання банківської системи, проте щодо визначення ступеню його впливу на банківський сектор такої однаковості немає. Так, одні вважають, що регулювання банківської діяльності повинне бути жорсткішим та більш регламентованішим, ніж в інших секторах економіки, оскільки банки виконують такі специфічні функції, як: залучення вільних коштів на вкладні рахунки від фізичних та юридичних осіб; здійснення електронної емісії грошей через механізм грошового (кредитного) мультиплікатора; створення основи механізму національних розрахунків; фінансування пріоритетних економічних проектів держави.

Водночас існують і протилежні думки. Так, відомий американський експерт з банківської справи Джордж Бенстон та його однодумці вважають, що фінансові інститути є просто підприємствами і спеціального регулювання потребують тільки окремі аспекти їхньої діяльності [1, с. 2]. Так, після Другої світової війни низка держав центральної Європи прийняли рішення про необхідність контролю та координації діяльності банків на загальних принципах. Проте існує ще чимало аналітиків банківської справи, які вважають, що, попри зроблені за останній час кроки у бік звільнення банківської системи від суворої регламентації, ще багато потрібно зробити для надання банкам вигод, які забезпечує вільна конкуренція.

Прибічники ідеї вільної банківської діяльності ("free banking") завжди категорично відкидали можливість регламентації банківської діяльності, відстоюючи порядок, за якого для виходу на банківський ринок не потрібно одержувати чартер (ліцензію) [2, с. 36]. Сучасне тлумачення "free banking" полягає у тому, що банківська система функціонує автономно, за відсутності контролю з боку будь-якого регулюючого органу. Аргументом на користь вільного банківництва прихильники цієї теорії називають можливість уникнення витрат на державне регулювання, які лягають тягарем на платників податків.

На нашу думку, ринкові відносини як самодостатні, автоматично діючи, саморегульовані механізми притаманні раннім ступеням розвитку товарного виробництва, коли держава тільки створює умови для функціонування приватного капіталу. Принцип "невтручання" призводить в кінцевому результаті до періодичних економічних циклів та витіснення монополією саморегульованої конкуренції. Тому існує об'єктивна необхідність у модифікації механізму саморегулювання економіки шляхом застосування державного регулювання, що в свою чергу призводить до формування належного інституційного середовища розвитку банківської діяльності. Підтвердженням цього є і те, що протягом останнього століття у всіх країнах з ринковою економі-

кою в тому чи іншому вигляді виникла та успішно проявляє себе і зараз система банківського регулювання та нагляду. [3, с. 3].

Для промислово розвинутих країн перша половина XX століття ознаменувалася зростанням державного втручання в економіку. Ця тенденція, у розвитку якої були свої піднесення та спади, торкалася практично всіх сфер економічної діяльності і знайшла свій прояв у двох модифікаціях. Одна була підхоплена марксистською літературою на початку свого зародження (теорія державно-монополістського капіталізму) і стала основою для побудови моделі управління соціалістичною економікою Союзу Радянських Соціалістичних Республік. Вона функціонувала як система тотального державного регулювання всіх економічних процесів (включаючи фінансовий сектор). Ринкові взаємозв'язки визнавалися позасистемними, внаслідок чого товарно-грошові відносини були замінені механізмом розподілу та перерозподілу.

Інша модель, пов'язана з розвитком об'єктивних економічних процесів, проявилася в роки Великої депресії та була втілена в "новий курс" Ф.Д. Рузвельта, який став оригінальним проявом теорії державного регулювання ринкових процесів, автором якої був Дж. М. Кейнс.

Банківські кризи 20-30-их років засвідчили об'єктивну потребу застосування державного регулювання у фінансово-кредитній сфері, яке б надавало гарантії стабільності та надійності фінансовій системі, а також забезпечило б захист інтересів клієнтів.

У міжвоєнний період зусилля з регулювання банківської системи були спрямовані на послаблення тиску ринкової конкуренції на прибуток та капітал банківських структур. Завдяки цьому зростала фінансова стійкість як банківської системи в цілому, так і окремих банківських інститутів.

Після другої світової війни можливості впливу ринкових заходів на банківську систему були надзвичайно обмеженими. Поте, одночасно з усуненням наслідків війни відбувається зростання національного доходу, диверсифікація промисловості й активізація міжнародних зв'язків, що призвело до зростання впливу ринкових механізмів на економічні процеси. У багатьох країнах відбувається коригування концепцій економічного зростання: перевага надається ринковим методам регулювання відносин у банківсько-фінансовій сфері.

На рубежі 60-70-х років із неокейсіанською моделлю, яка базувалася на необхідності виключно державного регулювання господарських процесів, активно починає конкурувати теорія саморегулювання ринку (варіанти неокласичної концепції). Зміна пріоритетів пояснюється потребою підвищення ефективності національних і міжнародних економічних зв'язків. При цьому держава була не в змозі вирішити поставлене завдання. Всезростаючі потреби економік розвинених країн не могли задовольнятися в межах протекціоністських та зарегульованих банківських систем, особливо враховуючи стрімкий розвиток міжнародних відносин та глобалізаційних тенденцій. Це спричинило появу хвилі дерегулювання (послаблення державного фінансового контролю), що було притаманно господарському механізму до кейнсіанського часу і адаптована до нових ринкових умов.

Дерегулювання розпочалося з кінця 60-их рр. в США, у 80-ті роки до практики дерегулювання приєдналися інші провідні країни світу, такі як

Австралія, Канада, Японія, Англія. З 90-их років дерегулювання банківського сектору охопила країни, що розвиваються та країни з перехідною економікою. Тенденція дерегулювання та лібералізації банківської системи започаткували нову еру у розвитку банківського сектору завдяки впровадженню нових передових інформаційних технологій та зростанню конкуренції зі сторони зарубіжних країн.

Чи означає дерегулювання банківської системи відмову від державного регулювання та поетапний перехід до саморегулюючих властивостей ринку?

На нашу думку, невірним є протиставляти державу та ринок як два альтернативних механізми координації банківської системи. Держава та ринок в процесі регулювання становлять єдине ціле, але поруч з тим постає інше питання, яке співвідношення складових елементів повинне бути оптимальним в структурі єдиного механізму координації. Творці сучасних підходів державного регулювання зазначають, що неможливо розробити модель співвідношення між ринковими і державними механізмами координації національної економіки, яка була б спільною для всіх країн [4, с. 14]. І з цим необхідно погодитись, адже співвідношення між цими двома явищами економічної дії (державою та ринком) визначаються простором та часом. Тобто важливий вплив на структуру механізму координації мають: ступінь розвитку економіки; рівень відкритості ринкового господарства; соціальна структура суспільства; рівень корпоративного управління; національні особливості народу тощо. Тому при розробці оптимальної моделі співвідношення державного регулювання та ринкового саморегулювання необхідно враховувати інституційну складову, яка відіграє визначальну роль в механізмі координації банківської системи.

Взаємодія ринку та держави у процесі регулювання банківської системи пояснюється і тим, що ринкове господарство, маючи внутрішні важелі саморегулювання, одночасно передбачає наявність сильної держави, яка спроможна забезпечити необхідні умови для належного функціонування ринкових відносин. Отже, держава, залежно від ступеню розвитку продуктивних сил, сама ініціює розвиток саморегулюючих механізмів ринку. Це підтверджує і теорія регулювання, згідно з якою поняття "ринок" трактується як такий ж інститут, що й інші, а не будь-яка безінституційна альтернативна економіки. Навіть, якщо вважати, що ринок – це саморегулююча система, то він однак не є самотворцем [5].

На думку Хоружого С.Г., державне регулювання має доповнювати ринкові механізми саморегулювання та самозростання, а не підмінювати їх. Бо саме сукупність державного регулювання та ринкових механізмів саморегулювання становлять єдину систему макроекономічного регулювання господарством [6]. Мова йде не про пряме обмеження діяльності банківських структур, а про перехід до вироблення концептуальних положень регулювання банківської системи, яка б найбільшою мірою враховувала специфіку розвитку ринку країни. Тобто в сучасних умовах доцільно говорити не про державне втручання у функціонування ринку, а про державне регулювання банківської системи, яке не руйнує ринкові взаємозв'язки, а навпаки сприяє ство-

ренню функціональних економічних систем (ФЕС), що породжують ринкові механізми саморегулювання у банківській сфері. До ФЕС належать різноманітні елементи ринкової інфраструктури, державні заклади, різноманітні асоціації, союзи, аналітичні та інформаційні центри.

Л.І. Дмитриченко виділяє дві особливості функціональних економічних систем саморегулювання. По перше, ФЕС на мікрорівні залежать від держави, яка визначає процес їхнього створення. На етапах формування та становлення вони отримують державну підтримку. Однак з часом вплив ФЕС на ринкову ситуацію посилюється. Вони використовують власні інформаційні бази, які об'єднуються в єдину інформаційну систему. Це забезпечує гнучкість та оперативність ФЕС, що призводить до зростання рівня саморегулювання економіки, забезпечуючи при цьому стабільне економічне зростання [7, с. 34]. За таких умов держава в більшій мірі виконує координаційні функції, які допомагають підтримувати макроекономічну рівновагу і ефективне конкурентне середовище, а також контролювати ті сегменти ринкових відносин, в яких механізм регулювання недостатньо ефективний.

В умовах інституційної та структурної слабкості економічної системи України, банківські проблеми тільки зростають. За відсутності належного державного регулювання та за наявності зривів у роботі основних ринкових механізмів, банки ідуть на надмірний ризик, що стає реальною загрозою безпеці та надійності банківської системи, потенційно можливим є настання системної банківської кризи. З метою проведення превентивних заходів державне регулювання вітчизняної банківської системи повинно спрямовуватися перш за все на формування інституційного середовища, в якому б належний розвиток набула банківська інфраструктура. Саме банківська інфраструктура, елементами якої виступають функціональні економічні системи, спроможна запустити механізми ринкового саморегулювання в банківській системі, що в свою чергу сприятиме реструктуризації банківського сектору та подоланню тенденцій до монополістичної конкуренції та концентрації. За таких умов, на етапі формування в Україні інституційного середовища відкритої ринкової економіки, обґрунтованим є жорстке державне регулювання банківської системи, при цьому особливу увагу необхідно звернути на обмеження ризиків банківської діяльності. Із моменту закладання підвалин розвитку інституційного середовища повинно відбуватися послаблення норм державного регулювання банківництва та надання пріоритетності ринковим механізмам саморегулювання. Для планової реалізації процесу регулювання банківської індустрії необхідним є розробка науково обґрунтованої концепції регулювання у довгостроковій перспективі, яка б окреслювала основні принципи та підходи щодо функціонування механізму державного регулювання, прописувала взаємодію між його структурними елементами.

Література

1. Губарев К. Банківський нагляд: теорія та практика// Юридична газета. – 2005, № 10 (46). – (1.06.05)// www.yur-gazeta.com/ [17.09.2006].
2. Роговая Н. Деякі теоретичні аспекти державного регулювання банківської діяльності// Економіка України. – 2004, № 4. – С. 36-39.

3. Яценюк А.П. Обґрунтування принципів та стандартів банківського регулювання та нагляду// Вісник Української академії банківської справи, 2001, № 1. – С. 3-7.

4. Державне регулювання економіки/ За ред. д-ра екон. наук, проф., акад. АН Вищої школи України І.Р. Михасюка/. – Львівський національний університет ім. Івана Франка. – Львів: "Українські технології", 1999. – 640 с.

5. Новиков А.Н. Основы системы денежно-кредитного регулирования// Вестник ФА. – 2003, № 3 (27)// www.vestnik.fa.ru/ [05.02.2005].

6. Хоружий С.Г. Фінансова індустрія: проблеми розподілу регулюючих функцій// www.horuz.narod.ru/ [17.09.2006].

7. Дмитриченко Л.И. Государственное регулирование экономики: методология и теория: Монография. – Донецк: Изд-во "УкрНТЕК", 2001. – 329 с.

УДК 346.56: 334.735

Магістр Н.М. Міщенко – Львівська КА

ПОНЯТТЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА ТА ПРОБЛЕМИ ЙОГО ОЦІНКИ

Розглядаються питання трансформації відношень власності в Україні, які висунули перед економічною наукою цілий ряд нових проблем і задач, що раніше не виникали, ще більше загострили проблеми відомі, але ще до кінця не вирішені. До останніх відноситься питання оцінки ресурсного потенціалу підприємства і об'єднань. Проблема полягає не тільки в пошуку відповідей, за допомогою яких показників оцінити ресурсний потенціал, а й у виборі позиції її оцінки.

Undergraduate N.M. Miscenko – L'viv commercial academy

Concept of resource potential of enterprise and problem of his estimation

The questions of transformation of relations of property are examined in Ukraine, which pulled out before economic science a number of new problems and tasks which did not arise up before, a yet more problem was sharpened by known, but yet to the end not decided. The question of estimation of resource potential of enterprise and associations belongs to the last. A problem consists not only in the search of answers, by what indexes to estimate resource potential but also in the choice of position of its estimation.

На нинішньому етапі якісних трансформацій економічних реформ в Україна, забезпечення сталого економічного зростання на основі найефективнішого і комплексного використання ресурсного потенціалу є одним з головних важелів зміцнення позитивних тенденцій у соціально-економічному розвитку держави і пріоритетним завданням державної політики.

В умовах ринку, що характеризується нестабільністю макро- і мікро-економічних факторів, одним з першочергових завдань керівництва стає формування та оцінка поточних та перспективних можливостей підприємства, тобто його потенціалу; збалансування можливостей підприємства з потенціалом зовнішнього середовища для досягнення запланованих задач та з метою виживання в умовах конкуренції сьогодні та в перспективі.

В умовах обмеженості ресурсів в країні саме внутрішній потенціал підприємства необхідно вважати головним ресурсом його розвитку. Забезпечення ефективного використання і подальшого нарощування ресурсного потенціалу має стати одним з головних пріоритетів діяльності як керівництва підприємства, так і усіх його підрозділів.

На сучасному етапі конкурентоспроможність фірми забезпечується переважно нарощуванням наявних ресурсів, впровадження нових технологій,